

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

60-2

100 Státní archeologický ústav 100 let moderní archeologie v českých zemích

BRNO 2019

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 60
Volume 60

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Lumír Poláček

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Rudolf Procházka, Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Zdeňka Pavková, Rudolf Procházka,
Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Šimon Ungerman

Technická redakce, sazba
Executive Editors, Typography

Azu design, s. r. o.

Software
Software

Adobe InDesign CC

Fotografie na obálce
Cover Photography

Litovel, Masarykova ulice. Keramická plastika koníčka (obr. 67, str. 282).
Litovel, Masarykova Street. Ceramic sculpture of a horse (Fig. 67, Pg. 282).

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19
602 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design, s. r. o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250 (Print)
ISSN 2571-0605 (Online)
MK ČR E 18648
Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2019
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Časopis je uveden v citační databázi SCOPUS a na seznamu vědeckých časopisů ERIH PLUS.
Copyright ©2019 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

blíže neurčitelné funkce. Byly získány pouze tři keramické střepy ze 17.–18. století a režné kachle s motivem lístků po obvodu datované do 16. století, které pocházejí z drobného mísovitého objektu k. 506.

Ondřej Anlauf, Barbara Marethová

Literatura

Langr, J. 2009: *Hlučín, ulice Hrnčářská, parcely č. 325 a 326*. Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Archiv archeologického oddělení Národního památkového ústavu, územně odborného pracoviště v Ostravě, Opava.

Marethová, B. 2017: Hlučín (okr. Opava). *Přehled výzkumů* 58(2), 211–212.

Wanderburg, U. 1991: *Historie města Hlučína I*. Hlučín, 31–32.

Resumé

Hlučín (Bez. Opava), Hrnčářská Straže, Školní Straže, Parz. Nr. 306/2, 308, 317/2, 319/3. Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

HOŠTEJN (OKR. ŠUMPERK)

Hrad Hoštejn. Parc. č. 350. Vrcholný a pozdní středověk. Hrad. Sondážní průzkum. Uložení nálezů: Vlastivědné muzeum v Šumperku, prozatím v doprovodné evidenci Sbírký šumperského muzea, podsbírky archeologické pod číslem DES 1/2018.

Lokalizace: SJTSK X-Y: 1086645.24 : 577941.88; 1086668.22 : 577955.57; 1086653.67 : 577968.67.

Ve zřícenině hradu Hoštejn od roku 2016 probíhají záchranné a konzervační práce soustředěné především v jihozápadní části hradního jádra, kterým předcházely drobné průzkumné práce bez větších zásahů do země (Vrla 2014; 2018; Vrla, Štáblová 2017). Při konzervačních pracích v letech 2016–2018 byly především sanovány dochované nadzemní partie zdíva a byla dokončena konzervace zdíva v jihozápadním nároží a také na severní straně hlavního paláce. Odhalen byl také opěrný pilíř přiléhající k hradbě z jihozápadní strany a byla dozděna kaverna v jihovýchodním rohu v současnosti nejvyšší, nad povrchem dochované zdi, tzv. kameniska.

Hrad je poprvé v písemných pramenech zmiňován roku 1289, jeho vznik se přičítá Boreši z Rýzmburka a postaven měl být někdy kolem roku 1267. Zánik hradu nastal někdy mezi léty 1437–1446 (roku 1437 hrad

zmiňován jako sídlo družiny Matěje ze Zvole, roku 1446 je už připomínán jako zbořený). Ještě kolem roku 1520 je hradní zřícenina popisována jako sídlo lapků a roku 1522 měl král Ludvík hrad definitivně vyvrátit do základů (Březina 1963; Plaček 1990; 2001, 239–241).

V září roku 2018 provedlo Vlastivědné muzeum v Šumperku ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Kroměříži a po domluvě se zástupci Městského úřadu Šumperk, odboru výstavby, oddělení státní památkové péče, sondážní průzkum přímo v areálu středověkého hradu Hoštejn. Bylo přistoupeno k dílčím odkryvům terénu ve formě sond o rozměrech 2 × 1 m, které souvisely se zjištěním stavu doposud nepřístupných konstrukcí hradu a s tím souvisejícím postupem dalších plánovaných konzervačních prací na hradě (obr. 43). Výzkum se zaměřil na tři části hradního paláce. První ze sond byla položena u paty tzv. kameniska a kopána byla s cílem zjistit kvalitu a hloubku základových konstrukcí zdíva a případně další pokračování podzemních konstrukcí severním směrem. Sonda II byla položena u severní hradby paláce, ve stejné vzdálenosti od západní hradby jako sonda I. Jejím cílem bylo zjistit opět kvalitu základové konstrukce, ověřit výšku dochovaného zdíva a potvrdit, resp. vyvrátit pokračování příčného zdíva odhaleného v sondě I (viz dále). Sonda III pak byla položena v severovýchodním nároží hradního paláce u dnešní přístupové cestičky vedoucí od chléva v nižší partii hradu až k hlavnímu paláci.

Sonda I o rozměrech 2 × 1 m byla položena napříč přes severovýchodní roh kameniska s orientací SZ-JV. Maximální hloubky dosahovala ve své severozápadní polovině, kdy bylo v úrovni 110 cm pod současným povrchem odhaleno skalnaté podloží, na kterém byl celý hrad vystavěn. V jihovýchodní části se skalnaté podloží nacházelo v hloubce 103 cm. Vzhledem k nestabilní vrstvě tvořené sutí z původních konstrukcí hradu nebylo možné udržet sondu o předem zvolených rozměrech. Proto byla z bezpečnostních důvodů v horní části mírně rozšířena, resp. byly odebrány kameny, které nebyly ve své poloze uloženy stabilně, a hrozil jejich sesuv. Zásyp celé sondy byl tvořen především kamenitou sutí se zbytky malty. Pouze v severovýchodním rohu sondy, u jejího dna (hl. 50–90 cm), byl při začišťování odhalen profil s patrnými původními kulturními vrstvami – sonda je však zachytila pouze okrajem a jejich další výzkum nebyl možný.

Odhaleny však byly základové konstrukce tzv. kameniska, které kopírovaly jeho tvar patrný na povrchu – nacházely se v hloubce přibližně 70 cm pod současným povrchem. Tvar a orientace těchto konstrukcí naznačují, že zdíva v celé své hmotě severním směrem nepokračuje. Podařilo se však odhalit mladší konstrukci zdíva, přistavěnou nad stávající základ ka-

meniska a přilepenou z východní strany ke stávajícímu zdivu. Síla této konstrukce je však mnohem subtilnější a vybíhá od kameniska severním směrem do středu hlavního paláce. Při podrobnějším zkoumání se zdá stavěná mírně do oblouku – v takto malém rozsahu výkopu však nebylo možné skutečný tvar potvrdit.

Sonda II byla položena při protilehlé vnější konstrukci zdiva hlavního paláce, na jeho severní straně a její poloha byla odměřena od hrany západního zdiva ve stejné vzdálenosti, jaká byla zvolena u sondy I. Předpokládané napojení příčné zdi odhalené v sondě I se však v tomto případě prokázat nepodařilo a můžeme tedy s jistotou vyvrátit tvrzení, že kamenisko, ani nově odhalená konstrukce zdi ze sondy I hlavní palác v tomto místě příčně neprotíná.

Sonda II byla vykopána opět až na úroveň skalnatého podloží – v tomto případě se nacházelo v hloubce 2 m od současného povrchu (geodetickým měřením ověřena úroveň skalnatého podloží o necelé 2 m hlouběji než v případě sondy I). Vzhledem ke značné hloubce bylo kopání sondy poměrně obtížné a bylo nutné provést fixaci horních partií jámy, tak aby neohrozil jejich sesuv. Situaci komplikovala skladba vytěženého materiálu – v celé hloubce se nacházela pouze kamenito-písčité nestabilní suť a směrem ke dnu písčitého materiálu postupně ubývalo. Nebyly tedy narušeny a ani zkoumány žádné archeologické vrstvy; byla tudíž sledována především struktura stávajícího zdiva paláce. Zdivo na severní hraně paláce je na povrchu dochováno v síle přibližně 250 cm, odpovídá tomu i kvalita zdiva dochovaná pod zemí – dá se proto s opatrností tvrdit že minimálně ve velmi podobné síle je dochována až do hloubky odhalených 2 m (celková výška zdiva v sondě II je tedy spolu s nadzemní částí a nově vytvořenou nadezdívkou 3,4 m, výška původního zdiva bez dozdívek přibližně 2,4 m). V konstrukci stěny byly patrné hned dvě stavební spáry – první, nově vzniklá, mezi novou nadezdívkou a původní konstrukcí zdiva, druhá se pak rýsovala o něco níže, přibližně 20 cm pod současným povrchem (asi 180 cm ode dna sondy). Mohlo by se jednat o pozůstatky původně dvoupodlažní budovy a konstrukce patra. Dle některých pamětníků bylo někde v těchto místech ještě před přibližně 70 lety patrné schodiště a zbytky sklepení, tato tvrzení je však třeba brát s jistou rezervou. Celá zeď pak byla z jižní strany lícovaná až do hloubky 140 cm, posledních 60 cm u dna lícovaných nebylo a zřejmě se již jednalo o základovou konstrukci stavby s méně kvalitní písčitou maltou.

Co se týká movitých nálezů – ze sondy I pochází jen několik zvířecích kostí, pět keramických střepů a 2 kusy železných předmětů (mimo jiné kování vah z koňského záprahu vozu), vše navíc z vrstev vzniklých postdepozíčními procesy. Sonda II byla ještě o něco chudší a z celé jámy pochází pouze jeden keramický fragment.

Nejzajímavější byla nakonec sonda III, umístěná v severovýchodní části hlavního paláce, severozápadně od kamenného památníku, u ústí cestičky vedoucí od chléva na vrchol hradu. Její rozměry byly stejné jako u předchozích dvou a přiléhala z jižní strany ke zbytkům zdiva dochovaného na povrchu. Lišila se především charakterem odebíraných vrstev – stejně jako u předchozích dvou se zde sice nacházela kamenitá suť, ovšem vyskytovala se pouze v horní vrstvě (mocnost 95–120 cm od povrchu). Pod ní se již rýsovalo archeologické souvrství s množstvím movitých nálezů. Především na východní stěně sondy se tak vyrýsoval profil s jasně patrnými rozdíly mezi jednotlivými dochovanými vrstvami. Celková hloubka sondy činila 300 cm od současného povrchu a na dně se opět objevilo skalnaté podloží. Tato sonda byla oproti ostatním bohatá na nálezy a z její výplně tak máme dostatek materiálu pro určení stáří jednotlivých vrstev. Dle předběžného datování materiálu dochované vrstvy s keramickými fragmenty časově odpovídají historické existenci hradu. Nejstarší fragmenty keramiky spadají do počátku 14. století, případně na konec 13. století, nejmladší odpovídají keramice 1. poloviny 15. století. Získaný materiál však na podrobné zpracování teprve čeká.

Zajímavým nálezem byl objev kamenné koule (průměr 33 cm, obvod 105 cm, váha bezmála 40 kg) v hloubce 210 cm pod povrchem. Nalézala se na úrovni tenké vrstvy plné uhlíků, která by mohla svědčit o nějakém spíše méně rozsáhlém požáru. Zároveň by s tímto nálezem mohla souviset zvláštní konstrukce přiléhajícího dochovaného zdiva na severní straně paláce odhalená v této sondě – v severozápadní polovině sondy a v úrovni pod nálezem koule byla konstrukce stěny s jasně patrnou lícovanou stranou. Zato zeď v bezprostřední blízkosti koule, na severovýchodní straně sondy, byla jakoby vyspravovaná, nerovná, nelícovaná, s odlišnou strukturou malty. Dá se tedy předpokládat, že nalezený kamenný projektil hrad jistým způsobem poničil, ale byl vyspraven a hrad byl i po tomto zásahu nadále obýván.

Sondážní průzkum, který byl vůbec prvním archeologickým průzkumem v areálu hradu, přinesl hned několik nových poznatků. Mimo jiné vyvrátil tvrzení, že hrad byl do základů zbořen – po proběhlém výzkumu víme, že zdivo je ve velmi dobrém stavu dochované v některých místech až do výšky bezmála 3 m, zakonzervované pod mocnými vrstvami kamenité suti. Můžeme tak jen odhadovat, nakolik majestátní mohl hlavní palác spolu s dalšími stavbami v době své největší slávy být. I v roce 2019 budou pokračovat sanační práce, tentokrát především na severozápadním nároží hlavního paláce a na zde již odhaleném opěrném pilíři přiléhajícím k nároží paláce z jeho severozápadní strany.

Barbora Tomešová

Obr. 43. Hoštejn – hrad. Poloha sond v areálu hradu.

Abb. 43. Hoštejn – Burg. Lage der Suchschnitte im Schlossareal.

Literatura

Březina, J. 1963: *Zábřežsko v období feudalismu do roku 1848.* Ostrava: Krajské nakladatelství.

Plaček, M. 1990: Fortifikační komplex v Hoštejně. *Severní Morava* 59, 39–44.

Plaček, M. 2001: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí.* Praha: Libri.

Vrta, R. 2014: *Hrad Hoštejn. Zadání opravy kulturní památky.* Uloženo: Archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Kroměříži.

Vrta, R. 2018: *Hrad Hoštejn u Zábřehu. Operativní průzkum a dokumentace zděných konstrukcí jádra, obnažených v roce 2018.* Uloženo: Archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Kroměříži.

Vrta, R., Štáblová, J. 2017: *Hrad Hoštejn. OPD zdív v jihuzápadním nároží jádra.* Uloženo: Archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Kroměříži.

Resumé

Hoštejn (Bez. Šumperk), Burg Hoštejn. Spätmittelalter. Burg. Suchschnitte.

HRADEC NAD MORAVICÍ (OKR. OPAVA)

Ulice Zámecká č. p. 57, Církevní základní škola svatě Ludmily, parc. č. 1412/1, 1415, 1416. Doba hradištní (10. století). Opevnění. Záchraný výzkum.

Lokalizace v souřadnicovém systému S-JTSK: Y 499410.31, X 1095374.9.

Při archeologickém výzkumu odboru archeologie Národního památkového ústavu v Ostravě (č. akce 121/17) v zahradě Základní církevní školy sv. Ludmily na ulici Zámecké v Hradci nad Moravicí byly vedle souvrství a sídlištních jam kultury lužických popelnicových polí (viz kapitolu Doba bronzová) objeveny v severní části zkoumané plochy pozůstatky pravděpodobně raně středověkých fortifikačních prvků. Jednak byla odkryta jižní hrana příkopu orientovaného ve směru západ–východ, jehož stěna pozvolně klesala k širokému (mísovitému) dnu. Severní hrana zachycena nebyla, ale předpokládáme ji severním směrem v místech za zkoumanou plochou. Příkop o minimální šířce 4,2 m byl vytesán zhruba 1,0–1,2 m do skalnatého podloží. Do jeho dna byly v několika místech zahloubeny jámy nejasné funkce, v zánikových vrstvách byly odkryty dvě jednoduché pece rovněž raně středověkého stáří. Ve vzdálenosti cca 1,5 m za jižní hranou příkopu byl odkryt paralelně probíhající liniový výkop, jehož šířka se pohybovala od 0,2 do 0,8 m a zahloubení kolem 0,4 m. Objekt severní hranou narušoval několik symetricky uspořádaných sloupových jam, které mohly mít s popisovaným objektem souvislost, současně byl v superpozici se sídlištními jámami KLPP. V souvislosti s příkopem výše popisovaný objekt interpretujeme jako pozůstatek palisádového žlabu. Keramické fragmenty získané z výplní jam a souvrství náleží 10. století.